

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

У статті виділені та проаналізовані етапи (адаптація, ідентифікація, самореалізація) формування професійної мобільності майбутніх інженерів в процесі вивчення фундаментальних дисциплін.

Ключові слова: професійна мобільність, майбутній інженер, професійна адаптація, психологічна готовність, мотивація.

Постановка проблеми. Інтенсивний розвиток ринкової економіки зумовив швидкоплинне формування ринку праці, висунув нові вимоги до змісту і процесу підготовки кваліфікованих фахівців. Постає питання: "Яким вимогам має підлягати фахівець сьогодення?" На нашу думку, сучасний фахівець-професіонал має бути готовим до систематичного оновлення свого багажу знань, освоєння нових технологій та інформаційних джерел, що зумовлені бурхливим розвитком науки і техніки, вміти адаптуватися до цих змін у суспільстві й бути конкурентоспроможним у відповідній сфері діяльності. На передній план виходить така якість фахівця, як професійна мобільність, що є запорукою успішності молодшої людини у сучасному суспільстві. Таким чином виникає проблема формування професійної мобільності у майбутніх випускників ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз наукових джерел показує, що базовими для розв'язання проблеми розвитку професійної мобільності є дослідження, пов'язані з ідеєю формування нового покоління фахівців та наукового осмислення проблеми мобільності (В. П. Андрущенко, П. Блау, О. Данкен, І.А. Зязюн, В.Г. Кремень, П. А. Сорокін, Д. Фезерман та інші).

Деякі аспекти феномену професійної мобільності висвітлені в педагогічних дослідженнях з проблеми формування професійної компетентності фахівців різних напрямів підготовки, і саме професійна мобільність розглядається як одна з важливих складових професійної компетентності (Е.Ф. Зеєр, І. А. Зимня, А. К. Маркова, А. В. Хуторський та ін.).

Питанню формування професійної мобільності приділяють увагу все більше коло вчених нашої держави – О. М. Дзеджула, Є. А. Іванченко, Н. В. Коваліско, Л.І. Нічуговська, Е.В. Сайфутдинова, Л. Л. Сушенцева, І. В. Шпекторенко; країн близького зарубіжжя – О. І. Архангельський, Н. В. Василенко, Л. В. Горюнова, С. Е. Каплина, С. А. Кугель, Н. С. Мерзлякова; країн дальнього зарубіжжя – Goldthorpe J., Mark E. Mendenhall, Barbara Townley та ін.

У працях цих учених відображено пошук нових підходів до формування професійної мобільності фахівців, проте питання формування професійної мобільності студентів технічних ВНЗ залишається недостатньо вивченим.

Мета статті – виділити та охарактеризувати етапи формування професійної мобільності майбутнього інженера в процесі навчання у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Що відчуває першокурсник на початку навчання в ВНЗ? Полегшення після напруженої підготовки у школі та здійснення мрії навчання у ВНЗ і задоволення від розв'язання складної і життєво важливої задачі. Але поступово ці відчуття змінюються на інші. З'являється низка складних предметів, відмінна від шкільної організація навчання за кредитно-модульною системою, у більшості студентів змінюються умови проживання, які вимагають самоорганізації у розв'язанні власних побутових проблем. У значній частині першокурсників виникає розгубленість. Саме тому, ми вважаємо, що процес формування професійної мобільності майбутніх інженерів має починатися із *адаптації* до умов навчально-виховного процесу вищого навчального закладу. На цьому етапі доречно провести низку заходів, які допоможуть студентам легше адаптуватися до нових умов проживання та навчання, повірити в свої сили, ясніше зрозуміти мету, заради якої вони прийшли навчатися в ВНЗ, стати на шлях постійного та духовного зростання [2].

Для прикладу розглянемо підхід до адаптації студентів першого курсу в Інституті машинобудування та транспорту (ІнМТ) Вінницького національного технічного університету (ВНТУ). Основою роботи з адаптації студентів та подальшої фахової орієнтації на факультетах ІнМТ є співпраця адміністрації факультетів, викладачів, кураторів груп, наставників зі студентами як першого, так і старших курсів. Процес адаптації включає три основних напрями: психологічна адаптація до проживання в нових умовах іногородніх студентів; адаптація до сприймання більш складних дисциплін вищої школи в порівнянні з шкільними предметами; адаптація до обраної спеціальності – професійна адаптація. З цієї метою проводиться низка тематичних заходів у напрямку "Знайомство із спеціальністю", що орієнтовані на студентів першого курсу спеціальностей цього факультету. Готуються та проводяться тематичні вечори, на яких першокурсники зустрічаються з кращими студентами старших курсів. На таких зустрічах старшокурсники демонструють реальні курсові проекти, наукові роботи, популярні фільми, виконані із застосуванням інформаційно-комп'ютерних технологій. Розповіді старшокурсників про свою спеціальність звучать вельми авторитетно, оскільки вони не тільки гарно вчать і займаються науковою роботою, а вже, як правило, і працюють паралельно із навчанням.

Під час проведення цих заходів першокурсники бачать таких самих хлопців та дівчат, як вони, – веселих, розумних, трохи заклопотаних, але щирих душею і привітних в спілкуванні. І знімається внутрішня

напруга, з'являється надія, що все не так складно і безвихідно, як може здаватися на перший погляд. Розсувається простір в тій напруженій колотнечі, що є суттю студентського життя. В безперервному калейдоскопі лекцій та практичних занять з'являються живі люди, події. Автоматизм навчального процесу, який "пересуває" студентів з одного незнайомого виміру сприйняття в інший, розривається паузою. На цих зустрічах разом з цікавими для студентів елементами навчальної програми з'являється невимушене спілкування. І тому не підйомні "важелі" навчання стають для першокурсників "прозорими". Складне та невідоме перетворюється на зрозумілі та цікаві речі. Це надихає студентів і мимоволі знімає тягар невдоволеності собою та неможливістю подолати всі труднощі в навчанні. Після таких заходів першокурсники самі більш активно включаються в навчальний процес, починають працювати в предметних гуртках, звертаються до викладачів з проханням дати їм додаткові завдання для поглиблення знань та навичок, зокрема у галузі застосування інформаційно-комп'ютерних технологій. Вони прагнуть стати фахівцями високого рівня, фахівцями не тільки в своїй галузі, але й добре обізнаними щодо потреб суспільства, фахівцями з широким спектром бачення різноманітних та швидких змін згідно з вимогами часу.

Крім того студенти виявляють свої творчі здібності, що, до речі, так потрібно як окремій людині, так і суспільству в цілому. Вони мають можливість свої заклопотані будні зробити цікавими та різноманітними. Слід також зазначити, що такі заходи діють невимушено і якби "ненавмисно" в процесі виховання студентів. Виховання в них почуття власної гідності завдяки наочному прикладу наполегливості та цілеспрямованості старшокурсників, вже їх друзів.

У процесі професійного навчання формується психологічна готовність до професійної діяльності, а в подальшому і до професійної мобільності. Першокурсники тільки починають адаптуватися до умов навчання у ВНЗ, вони ще недостатньо знають свої інтелектуальні можливості, відчувають невпевненість у зв'язку з деякими труднощами в навчальній діяльності й у спілкуванні. Актуальним на цьому етапі є інформування з основних питань психології особистості і спілкування, психологічне консультування щодо пізнання себе й інших.

На другому етапі формування професійної мобільності відбувається *ідентифікація* з вимогами сприйняття більш складних дисциплін вищої школи, усвідомлення покликання до вибраної професії. Очевидно, формування реальних уявлень про майбутню професію і про способи оволодіння нею має здійснюватись, починаючи з першого курсу. Саме на перших двох курсах у студентів технічних ВНЗ виникає багато проблем із опануванням фундаментальних та загальнотехнічних дисциплін: математикою, фізикою, нарисною геометрією та ін. Ці труднощі пов'язані не тільки з проблемами засвоєння тем вказаних дисциплін, а й не розумінням місця цих дисциплін у своїй майбутній професійній діяльності. Студенти вважають, що успішність з цих предметів не має ніякого відношення до їх майбутнього фаху. Саме тому необхідним компонентом у процесі формування в студентів реального образу майбутньої професійної діяльності є аргументоване роз'яснення значення цих дисциплін для конкретної практичної діяльності випускників. Отже, формування позитивного відношення до професії є важливим чинником підвищення успішності студентів.

Привчені до щоденної опіки і контролю в школі, деякі першокурсники не уміють приймати елементарні рішення. У них недостатньо розвинуті навички самоосвіти і самовиховання [3]. Багато першокурсників на перших курсах навчання зазнають великих труднощів, пов'язаних з відсутністю навичок самостійної навчальної роботи, вони не вміють конспектувати лекції, працювати з підручниками, знаходити знання в першоджерелах, аналізувати інформацію великого обсягу, чітко і ясно висловлювати свої думки. Пристосовування студентів до навчального процесу закінчується в кінці 2-го – на початку 3-го семестру. Одним з основних завдань роботи з першокурсниками є розробка і впровадження методів раціоналізації і оптимізації самостійної роботи [1]. Впровадження модульно-рейтингової системи оцінювання в межах кредитно-модульної організації навчального процесу у ВНЗ [4] частково зменшує різницю в організації навчання в школі і вишах, але це вимагає підвищення рівня вмінь самостійної роботи студента. Нам здається, що на сучасному етапі частково допоможе розв'язувати цю проблему виконання трьох завдань: 1) зміна деяких методів навчання школярів, хоча б у випускних класах; 2) з перших днів навчання у ВНЗ надавати студентам необхідну інформацію про вимоги, методи, форми, специфічні особливості навчання з кожної спеціальності; 3) обов'язково на перших лекціях з фундаментальних дисциплін роз'яснювати специфіку предмета, форми, види, час звіту, поради щодо запису лекцій, організації самостійної роботи з навчальною та науковою літературою – така собі лекція з організації навчальної та самостійної позааудиторної роботи студента.

На третьому етапі формування професійної мобільності відбувається *самореалізація* особистості завдяки встановленню системи роботи із самоосвіти та самовиховання професійно важливих якостей майбутнього фахівця. Треба зазначити, що майбутній інженер має володіти вміннями самоосвіти, до яких ми пропонуємо віднести уміння:

- 1) відшукати математичні, технічні, інформаційні та інші джерела інформації;
- 2) самостійно працювати з науковою інформацією;
- 3) самостійно переробляти інформацію;
- 4) самостійно розв'язувати виробничі та управлінські задачі.

Крім того, він повинен мати прагнення до постійного поновлення власних знань у відповідній галузі.

Дуже важливим компонентом, що розвиває у першокурсників потяг до знань, до самовдосконалення, є знайомство з новітніми технологіями, що використовуються на сучасних підприємствах.

Знову наведемо приклад. У 2001 році в інституті машинобудування та транспорту відкрито міжнародний українсько-німецький навчальний комплекс – Центр механотроніки "ВНТУ – ФЕСТО", в якому забезпечуються новітні технології підготовки фахівців за спеціальностями "Технологія машино-

будування", "Металорізальні верстати та системи". У 2003 році створено Центр діагностики та ремонту автомобілів, обладнаний найсучаснішою електронно-комп'ютерною апаратурою, та Центр зварювання.

У 2005 році після відкриття спеціалізованого Центру комп'ютерних технологій ІнМТ став також центром новітніх інформаційно-комп'ютерних технологій в машинобудуванні і на транспорті. У 2010 році створено Центр "ВНТУ-Siemens" для підготовки та перепідготовки фахівців.

Такий підхід до навчального процесу в Інституті машинобудування та транспорту дає гарні результати. Високий рівень підготовки наших випускників добре відомий на підприємствах України.

Отже, процес формування професійної мобільності майбутнього інженера можна представити логічною схемою (рис. 1).

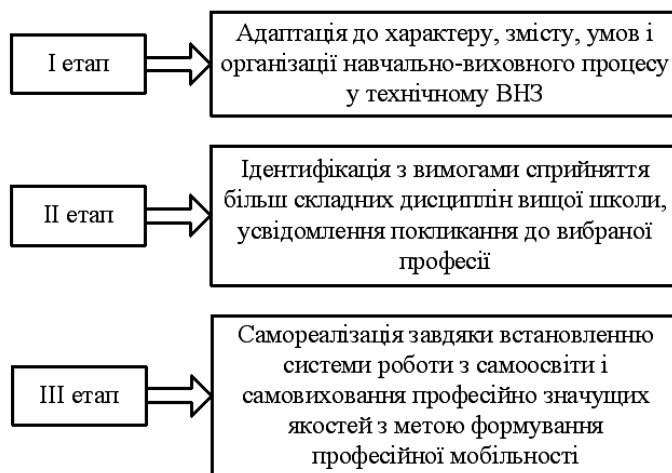

Рис. 1. Етапи формування професійної мобільності майбутнього інженера

Висновки. Отже, етапи формування професійної мобільності майбутніх інженерів зумовлені логікою побудови навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у визначенні ключових та базових компетенцій, які формуватимуться на кожному із виділених етапів розвитку професійної мобільності у майбутніх інженерів.

Використані джерела

1. Атаманюк В. В. Самостійна робота студентів у вищому навчальному закладі / В. В. Атаманюк, Р. С. Гуревич // Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського: Зб. наук. пр. – Вінниця : ВДТУ, 2002. – № 6. – С. 61–64.
2. Буренніков Ю. А. Фактори адаптації студентів першого курсу до навчання у вищому технічному навчальному закладі / Ю.А. Буренніков, І.В. Хом'юк // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – Вінниця, 2007. – Вип. 3. – С. 93–97.
3. Добридень А. Використання педагогічних технологій у процесі формування навичок самоосвіти у старшокласників/ А. Добридень // Рідна школа. – 2004. – № 12. – С. 6–7.
4. Серeda В. Ю. Роль модульного навчання в організації СРС першокурсників з вищої математики / В.Ю. Серeda // Проблеми вищої школи: наук.-метод. зб. – К., 1994. – Вип. № 81. – С. 29–32.

Hom'yuk I., Hom'yuk V.

STAGES OF PROFESSIONAL MOBILITY FUTURE ENGINEERS

The article identified and analyzed phases (adaptation, identification, self-actualization) of formation of professional mobility of the future engineers in the study of basic science.

Key words: professional mobility, future engineer, professional adaptation, psychological readiness, motivation.

Стаття надійшла до редакції 11.03.13

